

Yeni

Q swanlike

"Yeni Osmanlılar"ın

doğuşu sebebi.

Yazan: EBUZZIYA

TEVFIK

Mustafa Fazıl Paşa

ve

Meclis-i Hazine (1)

1282 Cemaziyel-ahir'asının, 15. cumartesi
günü, ki 1865 milâdi yılının kasımının
dördüncü haftası, Balı Ali ye, örneği
araya getirilen Hatt-ı Hümayun
gelmiştir.

Hatt-ı Hümayun'un örneği:

"Büyük ve kaluluğu Vezirim,

Bu refer kurulan Meclis-i Hazine

NOT

1- Maliye işlerini düzene sokmak üzere, 1864 senesinde
Abdülaziz tarafından Prens Mustafa Fazıl Paşa
başkanlıkta kurulmuş müsteşar.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE-809

mevzuda olan önemi dolayısıyla başkan-
lığının becerikli ve kabiliyetli kimselerden
bu zata verilmesi lazım geldiğinden ve
~~me~~ Mecalis-i Aliye (1) ye memur Mustafa
Fazıl Paşa, aralarında sıfatlara rahif bulun-
duğundan, bu hizmete de ehliyeti/tecrübesi ile
bulduğundan, kendisi davet olunarak sözü
geçen başkanlık ~~ve~~ görevinin kendisine
verildikten sonra ilân olunması için Balı Ali-
niye fon dahil müstev. Cevabı Hale uygun
düşürsün, Amin..» (2)

Tarih: 15 cemaziyel ahir 1282
~~ettik~~

Bu Hatte Humayun aded üzere
Vezir İskelesinden (3) Balı Aliye (4) kadar
alay ile gelmiş, ancak Mustafa Fazıl Paşa

NOT

1- Taşınmanın gerçekleştirilmesi için karar ve müzakereler
hazırlanarak üzere H. 1270, M. 1854 de humayun meclisi

2- Hükmün tezkiresinin tam metni:

« Vezir-i Meclisemirim!

Bu kere teşkil olunan Meclis-i Harşin in derkar
olan ehemmiyetine meleni, müzakerelerin

eshale derayel ve itidardan bu zata shalesi
lazım geldiğinden ve Mecalis-i Âliyeye

NOT

1 - Taayinatın gerekleri için karum ve muzammar hazırlamak üzere H. 1270, M. 1854 de humlen Meclis

2 - Hünkârın tezkeresinin tam metni:

« Vezir-i Meclisenirrim!

Bu kerre teşkil olunan Meclis-i Harâmın in derkâr olan ehemmiyetine meleni, muzametinin

erhalu derayl ve ihtidardan bir gata shalesi

lağım geldiğinden ve Meclis-i Âliyye

menur Mustafa Fazıl Paşa, rifat-i

matlubeyi canî olarak, işbu hizmete

ehliyeti müvellim idiğinden, kendisini

~~cellide~~ cellule nezaret-i mezkûra uhdesine

littetih ilân olunnale üzere Balı

Alimije for derd nistir. Cenale-i Hak

mazhar terfih luyura amin.» (Fi Cenaziyel

ahva 1282)

3 -

4 - Bugün İskanul Valiligi makamı. Bwara

• saltanat devrinde Başbakanlık idi, hükümet

kurada Toplandı.

merhum, adle e uymayarak, üniforma giymi-
 yerde ^{üzerinde} süyah lüi çeket olarak, has ahudan
 görülen güzel sultan beygirine binip,
 Hattı Hümayunu izlemiştir //

Uniformay alaya binmek adle
 olmadığını bilen İslamul halhuna;
 kendisinin bu rehilde gelisi tayet uyandırmış
 in de, Mustafa Fazıl Paşa, hür düşünce-
 lerinin her ~~te~~ türlü merasim
 tesrifatından önemli raydığını bu
 davranışla devlet merkezini ehalesine
 gö termek istemiştir.

7 sülhata varılardan 4 revval 1282 tarihinde
 in gazetelerde su tayin görülmüştü:
 "Medis-i Âli yi Hazine yüksek larkantığı"

~~Meclis-i Ali-i Hazine~~ Mehmed Para Hazretlerine,,
(1)

Hat Hümayun tarihi ile yukarıdaki memurluk verilmesi arasında geçen zaman 105 günün ibarettir.

Memurluk verilmesinin ilâm her ne kadar 4 revvale rastlıyorsa da şüpheli Fazıl Para Ramazan ayının son günü görevinden alınmıştır.

Bayram alayında (2) ve Kuluha altındaki muayede yerinde (3) ~~nasılsak~~ göre meyan halk

Fazıl ~~Para~~ Paranın ayledil diğine değil

huyundaki aykurluğa yarılmıştır. Yeni layih

ilâm olununca ayledil diği anlaşıldı

ne de görevinden alınma sebebi bilinemedi.

Bundan dolayı dedi kodu çoğaldı. Zaten

NOT

- 1- Yazının metni: « Meclis-i Ali-i Hazine niyati celilesi ülhethlû devletlû Mehmed Para Hazretlerine,, (Bu yazı ^{devletlû} kelimesi Mehmed Paradır. Tezkeredeki ülhethlû / ^{devletlû} kelimenin kullanılması «rayın» kelimesi yerine sadece ~~o~~ sadrazamlık tan ayırlmış kimselerin lihsri secerken kullanılması bir nezaket deyrini idi)

#

- 2 - Bay Ramazan ve kurban bayramlarının birinci günü Sultan merasimle canne zide

...ya da sadece Fazl Paşa
Ramazan ayının son günü görevinden alınmıştır.
Bayram alayında (2) ve Kuluha altındaki
muayede yerinde (3) ~~halk~~ göre meyan halk
Fazl ~~Paşa~~ Paşanın aydedil diğine değil
huyundaki aykurluğa yarılmıştır. Yeni bayram
olan iliminca aydedildiği anlaşıldı
mede görevinden alınma sebebi bilinmemiştir.
Bundan dolayı dedi kodu çoğaldı. Zaten

NOT

1- Yazının metni: « Meclis-i Ali-i Hazine niyareti
celilisi ülhethlû devletlû Mehmed Paşa Karretlerine »
(Bu yazı kelimesi Mehmed Paşadır. Tezkeredeki
ülhethlû ^{devletlû} kelimesi için kullanılan « raym » kelimesi yerine
radle ~~ve~~ radrayanlık tan ayulmuş kimselerin
liahsi secerken kullanılan bu nazmet deşimini idi)

#

2 - Bay Ramazan ve kurban bayramlarının
birinci günü Sultan merasimle canie zide
gelirdi. Bu merasimde yiksek memurlar ve
fazalar ~~katil~~ katil male yanında idiler

3 - Hünkârın bayram teluklerini kabul
etme merasimi ki bütün yiksek rütbeli
memurlar buna katil maza meclurdular.

devlet merkezi halkı/söyle diir, arslım
bilmediği her olay da, herkes kendi
düşüncelerindeki hayal aleminde yarattığı
reyi etrafa yaymaktan zevk alır.

Bir iki gün sonra bir röylenti daha
dolasmaya başladı. Mustafa Fazıl Paşa
~~Osmanlı~~ yurd dışına sürül müş! — Bu
röylentinin pekli halkın halkın alışık
olduğu cezalardanma şekillerine uygun
olmadığından — buna bir mana verile-
miyordu. Çünkü ^{bir} Paşa, bir Bey, bir
Efendi bir güne gönderilebilir, gönderilebilir
amma mutlaka Osmanlı ilkelilerinden
birine, yani yaradığı yerden uzak düşmek
talii bir ceza olduğundan, İslamullah
ne taraya ne tarafa ise memleketinden,
başka bir yere sürülmeye gönderilirdi.

بسم الله الرحمن الرحيم
 عتد ل...
 ۱۰/۱۰/۱۰

TDV İSAM
 Kütüphanesi Arşivi
 No ZE-809

سوز د...
 ا...
 و...

تد...
 ...
 ...

۱۰
 ۱۰۰۰ = ۷۵۹
 ۱۰۰۰ = ۷۵۹

۱۰۰۰ = ۷۵۷
 ۱۰۰۲ = ۷۵۷
 ۱۰۰۷ = ۷۵۸

ellise lirini ve yol uluk ~~aydardık~~ için gerekli 7
ötekerisini selamlağa getirtmesini
lül direrek, 98. giydirek hayzına lündü-
dikten sonra Tophane aceğında demirli
olan Fransuz vapuruna ~~sab~~ seurmüştü.

Bu da rayia lara ilâle olarak
halkın ağzında dolaylı durmağa başladı.

x

x x

Büyük ve gösterişli merasimle Balu
Aliye gönderilen Mustafa Fazıl Paşanın,
Hat Hümayun ile kurulduğu ilan edilen
Medis-i Hazin Başk anlığından aydedilmesi
acaba hangi olay sebebi olmuştur?

7
 O günleri de yayımlanan Muehlir Gazetesi Mısır
 dair olan bu sayıya şu fıkra ile ilan
 etmiştir:

« Mısır Dış İşleri Müdürü olan Nubar
 Para önemli bir görevle İstanbulla gelecektir.
 kendisinin İstanbulla geleceği daha evvel
 gazetelerini yazıyan üzerine bildirilmiş, sonra
 da tehzil olmuştur. Yine bu refer gazeteler
 Mısır gazetelerinden alarak yazıyalar.

Gerek ~~bu~~ rivayetler ve ~~ferase~~ ~~conchi~~
 yalancı gazetelerinin yazısına bakılursa
 kendisi her şey nice etmek için gelecektir:

8
 Birinci - Ajiye Mısır Ünvanı

İkinci - kendisine mahsus arua ve
 para hasna hakkı

Üçüncüsü - Müşâliğe (Marefâllige) kadar
 nütbe vermesi

Dördüncü - kendisine mahsus alâmel ve
 nisan vermesi

Belki Belinci - Aşkerinin yüzüne çarptı.

"Muhlis de bu fikrann mesri njerine -
gerçek ~~de~~ deyimile "lihs etmeje layık"
bile şuaran - halk efkârında bu
galeyan, daha doğru deyimile luyuk
bu öfke ve heyecan meydana geldi.
~~Halkın~~ Belki de bu hükümet - lünün
farkına vardı. Belki de "Muhlis" e
bu fikraye yine hükümet tarafından
talimat alıns, bu adam yezde muste.
ve yine ihtimalden uzak deşildi ki
bu fikraye, halk efkârında ve rehilde
tesir edeceğini görüy aulamak için
bu ihucî el ile gazeteye hükümet
yezde muste.

Bence gerçeğe en yakın olan ihtimal budur.
Çünkü, fikrann "Muhlis" ye nesrudan

Ba

Bu tekerenü yazılığ gönderildiğinin
ertesi günü olan cuma günü ki 1867
nesesi efreni mayısın on yedisine
namlar. Fresine 'nin « Bosphore »
(Boğaziçi) ~~isim~~ ismindeki vapuru
Ziya Beyle kemali ~~de~~ hamil olarak
aldığı halde gineş doğarken Saray
Bununu Marmaraya doğru doluyordu.

kemalin bu suretle Avrasyaya
gidisinden ne ailesi, ne bakan Asım
Bey haberi idi. Ağah Efendi de
birlikte alınmamı. Suarının
kastamoniden gelmesi ^{ni bekleyecek} ~~beğenilecek~~ sonra ~~de~~
onunla gelecek. Ziya Beyle kemal
onları Mesina da bekleyecek.

Sakakini, iki Beşe yetecek kadar
yol harcı vermeye. Ziya Beşin, gelini
radice kesesine bakan lüğücek bir ailesi

~~deği~~ liaska liir deyimle, hatırı sayılır
 muhimmul liir dairisi vardı. kemal
 Beyim ile liir hanımı ve küçük liir keçi
 vardiki onları da kendisi ile beraber
 liakası kesli yordu.

Mustafa Fazıl Paşa ~~ta~~ meşhur
 levalarına kadar ~~da~~ herkesi, her
 şey ~~da~~ gayet iyi konuşturmuş,
 hatta ~~her~~ ne kendisi aldannus, ne de
 görelendirdiği adam liaskalarını aldat-
 mıştı. ~~Aslı~~ Böylece kemal Beşe on
 liir frank ve zıya Beşe, yirmi liir
 evine liakul mali üzere otuz liir frank
 verilmişti. (1)

Persembeli günü akşam üzeri saat 11
 leuakta o tarıhte Trausa Sefaretinin karşısında,
 şimdiki karlıman mağazasının ~~karşısında~~
~~ya~~ ~~ya~~ yerinde leulunan «Valori»
 lokasında liirleşmek kararlaştırılmıştı.

NOT

- metinde
 yok \rightarrow 1- Beşim hi liirini paramıyla
 2- İslanbul, Beyoğlu İsklâl Caddesinde, İslanbul

Ziya Bey, Lokantanın cadde üzerindeki
cümle çukurunda oturmuş bulunacak,
kemalin geleceği doğru tarafa bakacak, kemal
uzaktan Ziya Bey'i görecek.

~~Bunun~~ Böylelikle güneş hatana kadar
orada kalacak, evvelâ Ziya Bey yukarıdan
inecek, kemal'e hiç bahmadan kapudan
çıkarak karşı taraftaki Franca refretünde
nehayet uzun yohustan⁽¹⁾ arag incek, Lokanta-
daki kemal ise evvelâ gözlerle, levaz sonra
da kendisi Bey'i görecek.

~~Bu durumda~~ Bu ihtiyat Bunun için
gülmeye başlayacak hallerden~~de~~ olan bu için
bu ihtiyat, o zaman için bule aşırı bu
ihtiyat sayılabilir. Fakat bu gibi iş ve
hareketlerde, alırsın mayan bu zamanda
ilk defa bu yola geçecek insanlar,
ifrat ile teftihle kendilerini alacaklarsa
masum durlar.

○ tahrirî İslamda Fransız Bepri
Misyö "Bourré" idi. Bu zat, Napolyonun
(3. Napolyon) Osmanlı Saltanatı meşhure

NoT

1- İslamul Beyoğlu * İshaklı Caddesi Ümmi Ziya Sokakı

gön derdiği referlerden, ~~Meunier~~ marki
~~Meunier~~ de Meunier den sonra en değerlisi
 ve ondan sonra gelendi. Hatta de Meunier
 buradan Des. İleri Bakanlığına ~~at~~ davet
 ve atandıktan atamış olmasına lekeler,
 defaya gön derilmiş referlerin. Franca
 Hükümetince son derece ~~taarrufla~~
 meşiyetli huşelerden re'uliy atandıktan
 meydana çıkıy olur. Böylelikle hem
 Fazıl Paşa tarafından, hem de Jean
 Pietri aracılığı ile talimat almış olan
 Moryo Bourré, Bayleri elçiliğinin
 kalın salonunda bekleyecektir.

Böylece ~~bu~~ iki ziyaret arkadaşı
 Moryo Bourré ile buluşarak birlikte
 akşam yemeğini yemişler, ve gece
 saat iki buçukta kıyafet değiştirme-
 rek, yuvalarında mayet vapuru
~~den~~ deniz ulemi olduğu halde
 elçiliğinin arka kapısından çıkıp Topkane

İskelesinden auktâ kâhleyu Bosphore
semisine geçmişlerdi.

5/1

Beylerin memurîyetlerini kurularak
Akropaya rastuklarını, iki gün sonra
sonra lütüm İslâmlul halkı öğrenmişti.

Bu gidişine gerçeğinden haberi
olanlardan ise lüzüm⁽¹⁾ hayatta olarak iki
kesi vardır ki biri, bu saterların ~~yağ~~
nacığ yazarı den, diğeri de - isminin
röylemeğe meymun olmadığım için

lüzümle, talimatile kurada lül dire meye eğim -
edililerden biri.

x

x x

Bu firar sahasından iki gün
sonra İslâmlul halkı için merak
uyandıran ve lüzüm için de gerekten

NOT

1- 1911 haziranında.

Korku ve telaşa yol açan bir olay daha meydana geldi:

Muharrem'in 16 ncu pazartesi günü rahihaleğin haberi alındı ki, kapu kethudası (1) Agzini Bey ile Şahin Efendi (2), Balı Seraskeri⁽³⁾ memurlarından Tahsin Efendi (4) müderrislerden Hoca Veliddin ve Süleymaniyeli İlim ve vefan rahiplerinden Mehmed Efendiler, Cerrahpara'da Salih Efendi evlerinden, medreselerinden alınarak = üç aylık ya götürülüp genelde tutuklanmışlar (3) - ?

Olay gerçektir. Bu halde hepimizin başında hoş hoca bir tehlike dolarsa demektir. Resad, Nuri ve Mehmed Beylere olayı bildir - # mek gerekiyordu. / - D 2

NOT

~~NOT~~ 1. Saray da görevli

2. Karagöç gazetesi sahibi Fuad Beyfaridinin haberi Şahin Efendi merhumdur ki, Baskınmandan Ekrem Ömer Nara dinan kâtipliği ile meşhur, Temmuz ileri gelenlerinden yurtdışı bir zattir. Saray memuru idi

3. - Milli Savunma da görevli

4. - Suriye Valisi Nazım Nara'nın haberi

İki gün sonra, Mısır Revelaki,
not defterine geçirmiş olduğu notlarını
Tasvirî Efkâr Gazetesi Kemal Bey okunmak
için - o tarihte günün karsısında bu
zarraf dükkanını idare eden ve Yeni Osman
Lâh'la Sultan S. Mured arasındaki
yazışmalara (eğer talim caizse) posta
kütüphanesi görevini yerine getiren - Penyanlı⁽¹⁾
Karahel ağasının dükkanına gelmişti. Ertesi
gün de "Muhbir" in fihrasile beraber
Tasvirî Efkâr da bu düşünce yayımlandı.

~~Düşünce~~ Yorum

"Bazı iyi haber alan hayvanlardan
öğrendiğimize göre Mısır tarafından
sindilike resmî rehilde bu istek
yapılmamıştır. Bununla beraber sonra da

NOT

1-

ay iserlek

yapılacağı tahmin edilemez?

Çünkü değinilen isteklerde

bu mana görünmüyor.

« Evvelâ çağdaş tarihlerden
anlaşıldığına göre « Ağız »

Mısır toprakları (Reyan) m. Meliye

Mazru idi. Halluki linyik Mısır

vilâyetinde bulunmuş zevata Devleti

Aliye mahkemesinden ~~redat~~ ~~reddet~~

başbakanlık nütlesi verilmiş ^{verilmesi} imvan

aygıtmak istenecek bu rey değildir.

« İkinci, arma ile para basma,

İslâm memlekâtlarinde, Saltanat

mahkemesinin linyik dayanağı rayl-

miştir. Bir vilâyet, talî alih dan

lütüm lütüm aygıl madıkca, onları

ister paylaşmak ~~iddi~~ isteğünde

bulunamaz. Hatta merhum Mehmed

Ali Paşa, Devlet-i Aliyye ye ılah
la karsı koyduğu halde, yine parayı
değiştirme niyeti.

« Üçüncüsü, Müşürlik (Maresallik)
Devlet Aliye nin en yüksek ve en
son ~~alt~~ rütbesidir. Hatta Mares
veraset meselesine dair, Mehmed
Ali Paşaya verilen üçüncü fermanda
Mares Valilerinin lile müsiri (maresal)
payesinde bulunması belirtilmiştir. /

« Yüksek Vilâyet, kendisinin aulama
ile rahip bulunduğın lile ~~alt~~ derecesine
nithes naml değerlerine verildi. Bu
de böyle nithes verilmesine ne
zorunluk ne çıkar vardır ki istenmeğe
kaldırılma!

Ayrıca lile tahim bağınca Devletlerin

Mısır derecesinde menüme yoktur.

Merhum İbrahim Para dan roma
~~dan~~ yerine geçen yeten hükü idaresi ile⁽¹⁾
 Mısır kalkınmasında büyük zarara
 uğradı. ~~Onsdan~~ kendisinden roma
 panuk ehiminden halhen faydalanman
 umulurken dan gelen çalışmalar spluy
 panuğa yöneltilerek diğer ~~metaboller~~
~~teatim~~ ~~teatim~~ ekimler lütlün lütlün
 ihual edilendiğinden ~~Mısır~~ Mısır in
 uğradığı kitlek ve potabilite ve oranda
 lualier meydana gelen tayan kurumu,
 halkı ~~teğden~~ feylasile ~~to~~ ~~mas~~ güç
 duruma düştü ^{Düşürdü} Devlet Aliye ise Şark
 Mereleri'nden dolayı siddetli bir buhran
 içinde. ^{Durum} ~~teğden~~ ~~teğden~~ böyle iken Mısır'ın
 kalkınmasına ^{ve} Devletini başınısıgı ve lütlünlü-

NOT

1 - Akhas ve Said Paralar

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE-809

Mısır

güne çales, mayıf da gerekliy insan
ve beyyiyeet kazanmak için. Arınyaya
müdahale vesilesi verecek bir takım
~~te tekke~~ isteklere bas, uymak, aynıyle
Rimların istenile çelışmesine
beyyeçesi için ahil alu reylerden
değildir.

« Dördüncü nü, nisan lüle Devlet-i
A liye de. Yüce Sultanlık makamına
öy ~~hakk~~ haklardan dur. Bundan
dolayı lüle de para ~~ç~~ hakkında ileri
sunulan deşim celerdenen raydır.

« Basıncı si, Mısu neden çehini ki
askerini arttırmaya meclur olsun! Onun
korunmasına Devlet-i A liyyenin toprak
kütümlüğünü ~~kon~~ ile ilgili amlaşmalar
yeterli değil midir? ~~13~~

« Bir de ~~sa~~ araştırmaların ~~incedenale~~
~~ri~~ riwayetini göre, Mısu da yüy lüle

Yapınca

askerin lütfün malzemesi ile idaresi en
az ~~rekiz~~ rekizde rekiz yığı lütfün Kесе (1)
ye bağlanır. (2) Misirin normal geliri ise
ancak o derece dir ki onun da 150 ~~lira~~ ^{lira}

kesesi vergi, 350 lira kesesi lüzum alınmakla
elde edilmektedir. Artan idarenin önemli
işlerine harcarsa lüle yine o kadar askerin
yansına yetme yeteceği bellidir.

« Courrier d' Orient » nin geçen de aldığı
bir telgraf lüle, bu riwayeti tekiyle ederek
askeri arttırmak değil yansına indirmesiⁿⁱⁿ
kararlaştırıldığına lülüdür. »

Bu makale halhta daha evvel
meydana gelen öfke ve kayıplarına hayli

2 - Elcuppa, o tarichte (mayıs 1911) de düştüğü
notta 800.000 keseyi 4 milyon İngiliz lirası olarak
hasaplamıştır.

NOT

(1) - Bir keseyi, içinde belirlenmiş lüle miktar altın veya gümüş
olan parayı ifade eder. Bu esas 1862 ye kadar lütfün
olarak uygulanmıştır, lütfün hazırlanmasında

değiştirilmiştir, Ancak bu gibi
mesleklere gazetelerin diline düşmesi, Ali
Paşanın düşünce ve tutumu ile Talih
Talihan'a yad olduğundan, o tarihte
«Düvân-ı Hümayun» tercümanları olan
A rifî Bey ~~ve~~ arcağı ile Kemal Bey'e
bu işleri ~~idare~~ duyurulur.
Hatta gazeteleri ~~bu~~ mahurane lüle
tavsiye edilmiştir.

Kemal Bey tarafından ilk aşya
verilecek bu esay bulunamadığından
talih tarafından sismakla yetinilmiştir.
Üç gün sonra «Muhlis» gazetesini
kapatılır; bu kapatılma üzerine
«Tasvir-i Efkâr» da «Muhlis» ruhunu
anlatan cildinisi ile Tasvir'in
düşünceleri ve yine o mükadde
Resid Paşa'nın dilini taklid ederde

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE-809

ve bu ~~tasarı~~ ağı değil mi. Emin
gelince duydum. Bu reşete
lutfun ~~ve~~ ~~muhterem~~ rayıdan
okurlarımızın pek çoğuna veile-
meye ceğinden, ~~mağur görülecek~~
~~mağur görülecek~~
başlıca lafuzlarının nica ederim.

† Her ne kadar dünyamızın en
adaletili yerlerinde bile bu maathayı
hakk olarak kapatmak hürriyetleri
ellerinde dir. Fakat, yukarıda yazılı
~~teşkilat~~ müzakerede lail denilen
oğuzların kulandıkları ve ~~uydurular~~
ne gibi reylerdir $\frac{3}{5}$; ve «~~muhterem~~»
hangi rayında yapılmıştır. Okurların
~~tasarısını~~ ve hamiyet sahibi kimiler
tarafından olsun lail dilsin! Bundan
böyle gazetemizi bu ceset kapatmak

Mağur
ve

olan düşüncelerine katılmayız. Şüphesiz ki, her gazete "Makalat Nizamnamesini" hayatına kefillikle onun uygulanmasından hepimiz hissedareyiz.

Bu ~~tabii~~ kapalımanın yapılış şekli hiç de bazı düşüncelere yol açtı. Fakat "Muhbirin" intizaj rakibi, ileride haklarını araya çagır buldirmiyor. Biz de onun bekliyoruz."

x
x x

Bu yorum "Muhbir" in buldurisine kayarlar hiç hıç nında değildir. Hatta Kemal Bey, ileri sürülen adı düşünceleri hoş karşılamadığı için "Muhbir" in, bu konuda olan fikrine katılmayız" demıştır. Bu cümleyi o zaman hepimiz tenkid etmiştik. Çünkü nasıl olsa her düşünce Kemal den onar on düşünce yap, küçük olduğumuzdan, hamiyet

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE-809

ayınca

ter kaynayan kansu liylerde daha fazla^N
~~idi~~. kuvvetli idi. Bu kuvvet ise
inceden ineye düşünme kalili yetmiş
önlüyordu. ~~Böyle~~ «Bildiri» ile «Tasviri
Efkâr'ın yorumları» 465 ~~sayfa~~ sayfa ve
28 nühat tarihli mârhasında leasıl-
mıdır. Ertesi sayısında ise
leasım ~~leasım~~ ~~leasım~~ leasım
leasım leasım leasım, leasım leasım
had ile sınırlanmış olan, 8 zilcade
1283 tarihli «Karamame-i - Âli» (Yüksek
karamame) ilân olundu. Bu ise leasımın
dilini ~~leasım~~ felce uğratan leasım idi.
Artık leasımın sonra düşüncesinin çalışması
hükümsüz kalmıştı. Çünkü fikrini
leasımın inkâm leasım kayda başlı
olduktan sonra, düşünmekten ~~ne~~ ne
fayda umulabilir? Bu leasımın

darlığı, ~~değ~~ başka bir haber kovaladı. O da
 «Suavi» nin ~~zabit~~ ~~adına~~ tutularak zabitliğe
 nezaretinde tutuklanmıştır. Daha geride

Suavi o gün, zabitliğe muavin olan
 murhiva Asım Parasun Hoca Hanında ikamet
 ettiği konakında misafiri bulunuyordu. (-1)

Halluki Parasun bu tekerlekte ilikisi şöyle
 dersun, haberi bile yoktu. Zira Asım Para
 o tarihte yasca senç olduğu gibi, düşünce
 sile de hüriyet taraftarlarının ileri gelen-
 lerinden raytanlardan bulunarak, mevcut
 idarenin alayhında ~~bulunuyor~~ bulunuyor;
 ve görüşüyle dostluk kurduğu kişiler hüriyet
~~fikir~~ fikirleri ile tanınmış kişilerdi. Konakçı
 ise Suavi Efendinin ~~de~~ devamlı meskeni
 günü idi.

NOT

- 1 - Bu Asım Para, Suriye Valiliğinde uşak
 eden Müşir Asım Para merhumun oğlu ki,
 bu olaydan altı ay sonra Yeni Pazar Kumandanlığı
 ile İstanbul'dan nazaret altına alındı.

Suavi o tarihte liasina ~~ta~~ hocaman leri
 rarkle taru ve temyige pek fayla dişkin
 oldugundan, iki rariğundan lirin herşin
 minadeli ile rarmagi adet edindiği
 için, bu rarklar Paramun koragında
 ykany itule nereh hocaya verildi.

Bu rarişle Suavi Paramun evinde
 oturur rarişlerde. Hatta kendisine leri de
 ada ayul musti.

Bizim için ~~id~~ duyulman
 endise verer bu ~~haber~~ yeni haberi
 ertesi rariş Tarviri Efkâr matbaasında
 öğren mistik.

Tarviri Efkâr matbaası, o tarihte
 henüz mevcud olan «leahı Kapu» sunum
 nizerinde, rarişlanı rarişma rariş leri
 daireden ilharl idi ki ondan evvel,
 «Ter cümene Ahval» gazetesini o dairede
 yayınlardı. Bundan ~~ötürü~~ ^{ötürü} kemalin lirin
 peyki ~~kolun~~ rarişlan gençler rada strafine

alır, rada fikri tartışmaları yapardı. Hatta
ahliplerine lüle ~~radasına~~ ~~radasınca~~
~~radasına~~ Levlus male için rasına liddini
berdi. Daimi devam edenler A yetullah Bey,
Resad Bey, Nuri Bey, Musullu Sami Efendi
küçük Faik Bey, Arım Bey, Terüme odası
memurlarından Rifke Efendi idiler.

Ben ise nahahtan akrama kadar vaktimi
rada geçirdim. Çünkü o tarihte, mektebe
gidecek lile yastan leri - katiplerinden
levlundüğüm Matije Nezareti mektulu
kalemime - « kendi bagen gelin ama adı
gelmez kalemime » misrarnı ~~katibi~~ gercik
~~misrarnı~~ anlama ile tasdik etmiş olduğundan -
hemer ayda lile Kere nigra mazdem. Hatta
o günlerde kurulmuş olan « esham -
umumiye emaneti tahriyat kalemi » (4) ne
~~(matije nezareti katiplerinden)~~ ~~(10) lüle kuponları~~
evrak kalemim)

NOT

- 1- 10 liralar (dahili sirkay) kuponları evrak
kalemim.

bu zatın yardım ve kayırması neticesi olarak
 memur edilmiş olduğundan bule haberim
 yoktu. Çünkü benim için esas okulcağı
 ve ~~sevimsiz~~ geçinilecek yer, sığınak ve
~~okul~~ mektep Tasvir-i Efkâr matbaası idi.

Bu sırada kemal geldi. O lay anlatıldı.
 Konuşuldu. Herkes buer düşünce ve yorum
~~bu da~~ bule dirdi. Mehayıl Suavi ye bazı
 talimat verilmekle kararlaştırıldı. Kemal
 eline kalemi alarak benim bu regara
 kağıdı büyük büyüde ince bule kâğıda bes
 on ratur yazarak ve on onbes defa katlayarak
 bana verdi. Ben kâğıdı yüzüğümde parma-
 ğımın arasına sığtırdım. ~~aldığı~~ Aldığım
 sözlü talimata göre bule tehlikeye maruz
 olduğumu his eder etmez kâğıdı ağzıma
 atıp yutacaktım. İşte talimatın o kadar
 ince bule kâğıd üzerine yazılmasını

reelini den idi.

Ö bairte zelitij nezereti, sindiki
postahane lumarının yopide bulundugu yerde idi.

Derhal nezerete gitim. Suavi ile görü-
mek istedigimi ahliaplardan den müfet-
tise röyledim. Müfettis den
aldigim cevap, Suavi Efendinin, rahaklayin
erkenden kastamonu ya göndermek üzere
vapura bindiril mis olduğunu öğrenmekten
ilevetti.

Bu olaydan iki gün sonra da den
cumartesi akşamı matbaada, merhum
Ayetullah, Resad ve Nuri Beylerle Kemal
Beyi leshli yorduk. Balu Alinin protokol
hademelerinden den geldi. elinde den memur-
luk tayini pusulası ile içeri girerek pusulayı
uyattı. Talii ne olduğunu anlatmak için
yüksək resle okudum. Ne garip hal!

Birderlue dördünüy de aulayamadık.

Fakat bu an sona, buhranımıza : nasıl kemal ? Nasıl muavinlik ? demeye başla-
~~da~~ mışık. Çünkü pusulada şöyle yazılı idi :

a Balu Ali Tercüme Odası ~~memuru~~
~~memuru~~ kayımlı memurlarından rayın kemal Bey Efendiye ~~rütbesi~~ rütbe ~~sanığı~~
ikinci ~~dan~~ ^{rütbe} ikinci sınıf mütemayizi (1) ile Engürüm Vilayeti Vali Muavinliği verilmiştir. (2)

Demek ki Suavi kantonuna ya sürgün ^{edilmiş}, kemal Bey memuriyete tayin yolu ile uzaklaştırılıyordu. Entesi günü de Medisi Valâ (3) üyesi rayın Ziya Bey (Para) Efendi hayretleri, kelus müteharifliğine tayin u buyuruluyordu.

3 - İslahat hareketlerinin gerektirdiği yeni kurum ve kuruluşları hazırlayan, memurları muhakeme eden ^{medis}

Engürüm Vilâyeti Vali Muavinliğine tayin buyurulmuştur.

NOT

- 1 - Süvillere mahsus bu kadem derecesi ki askerde Albay derecesine eşittir.
- 2 - Teshere nin metni : a Balu Ali Tercüme Odası hülâfasından müteharifliğinden izzetli kemal Bey Efendiye rütbesi sanığı sınıfı evvel mütemayizi ile

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE-809

" Yeni Osmanlılar " ın
doğuş sebebi

Yazan : EBUZZIYA TEVPİK

Mustafa Fazıl Paşa
ve
Meclis'i Hazain (1)

1282 Cemaziyel-ahır'asının 15. Cumaertesi günü, ki 1865 milâdiyesinin Kasım'ının dördüne rastlar, Bab-ı Âli'ye örneği aşağıya geçirilen Hatt-ı Hümayun gelmişti.

Hatt-ı Hümayun'un örneği :

" Büyük ve kabiliyetli Vezirim,

Bu sefer kurulan Meclis-i Hazain'in meydanda olan önemi dolayısıyla başkanlığının becerikli ve kabiliyetli kimselerden bir zata verilmesi lâzım geldiğinden ve Mecalis-i Âliye (2) ye memur Mustafa Fazıl Paşa, aranılan sıfatlara sahip bulduğundan, bu hizmete de ehliyeti

-
- (1) Maliye işlerini düzene sokmak üzere, 1864 senesinde Abdülaziz tarafından Prens Mustafa Fazıl Paşa başkanlığında kurulmuştur,
 - (2) Tanzimatın gerektirdiği kanun ve nizamları hazırlamak üzere M.1270 , M.1854'de kurulan Meclis.

tecrübe ile bilindiğinden, kendisi davet olunarak sözü geçen başkanlık görevinin kendisine verildikten sonra ilân olunması için Bab-ı Âlimize gönderilmiştir. Cenab-ı Hak uygun düşürsün, amin. " (1)

Tarih : 15 Cemaziyel-ahır 1282

Bu Hatt-ı Hümayun âdet üzere Vezir İskelesi'nden (2) Bab-ı Âli'ye (3) kadar alay ile gelmiş ancak Mustafa Fazıl Paşa merhum âdete uymayarak, üniforma giymiş olarak üzerinde siyah bir ceket olarak, has ahırdan gönderilen güzel sultan beygirine binip Hatt-ı Hümayun'u izlemiştir.

Uniformasız alaya binmek âdet olmadığını bilen İstanbul halkına; kendisinin bu şekilde gelişi hayret uyandırmış ise de, Mustafa Fazıl Paşa, hür düşüncelerini her türlü merasim teğrifatından önemli saydığını bu davranışı ile devlet merkezinin ehalesine göstermek istemiştir.

(1) Hünkârın tezkerisinin tam metni :

" Vezir-i Mealisemirim !

Bu kerre teşkil dunan Meclis-i Hazain'in derkâr olan ehemmiyetine mebnî siyasetinin esbab-ı dirayet ve iktidardan bir zata ihalesi lâzım geldiğinden ve Mecalis-i Âliye'ye memur Mustafa Fazıl Paşa, sıfat-ı matlubeyi camî olarak, işbu hizmete ehliyeti müsellim idigünden, ken- düsü celble siyaset-i mezkûra uhdesine bittevcih ilân olunmak üzere Bab-ı Âlimize gönderilmiştir. Cenab-ı Hak mazhar tevfik buyura amin." (Fi Cemaziyel-ahıra 1282)

(2)

(3) Bugün İstanbul Valiliği makamı. Burası saltanat devrinde Başbakanlık idi. Hükümet burada toplanırdı.

Uniformasız alaya binmek âdet olmadığını bilen İstanbul halkına; kendisinin bu şekilde gelişini hayret uyandırmış ise de, Mustafa Fazıl Paşa, hür düşüncelerini her türlü merasim teğrifatından önemli saydığını bu davranışı ile devlet merkezinin ehalisine göstermek istemiştir.

★

★ ★

7 Şubat'a rastlayan 4 Şevval 1282 tarihinde ise gazetelerde şu tayin görülmüştü :

" Meclis-i Âli'yi Hazain yüksek başkanlığı Mehmet Paşa Hazretlerine " (1)

Hatt-ı Hümayun tarihi ile yukarı memurluk verilmesi arasında geçen zaman 105 günden ibarettir.

Memurluk verilmesinin ilânı her ne kadar 4 Şevval'e rastlorsa da gerçekte Fazıl Paşa Ramazan ayının son günü görevinden alınmıştı. Bayram alayında (2) ve Kubbe altındaki muayede yerinde (3) göremeyen halk Fazıl Paşa'nın azledildiğine değil huyundaki aykırılığa yormuştu. Yeni tayin ilân olunca azledildiği anlaşıldı ise de görevinden alınma sebebi bilinemedi. Bundan dolayı dedikodu çoğaldı. Zaten devlet merkezi halkı

-
- (1) Yazının metni: " Meclis-i Âli-i Hazain siyaset-i celilesi übhethü devletlû Mehmet Paşa Hazretlerine " (Bu zat Kıbrıslı Mehmet Paşadır. Tezkeredeki übhethü devletlû tabiri bugün kullanılan "sayın" kelimesi yerine sadece sadrazamlıktan ayrılmış kimselerin bahsi geçerken kullanılan bir nezaket deyimi idi.)
- (2) Ramazan ve Kurban Bayramlarının birinci günü Sultan merasimle camie giderek gelirdi, bu merasimde yüksek memurlar ve paşalar katılmak zorunda idiler.
- (3) Hünkârın bayram tebriklerini kabul etme merasimi, ki bütün yüksek rütbeli memurlar buna katılmaya mecburdular.

öyledir, aslını bilmediği her olayda, herkes kendi düşüncelerindeki hayal aleminde yarattığı şeyi etrafa yaymaktan zevk alır.

Bir iki gün sonra bir söylenti daha dolaşmaya başladı. Mustafa Fazıl Paşa yurd dışına sürülmüş ! - Bu söylentinin şekli halkın alışık olduğu cezalandırılma şekillerine uygun olmadığından - buna bir mâna verilemiyordu. Çünkü bir Paşa, bir Bey, bir Efendi sürgüne gönderilebilir, gönderilebilir amma mutlaka Osmanlı ülkelerinden birine, yani yaşadığı yerden uzak düşmek tabii bir ceza olduğundan, Istanbulu ise taşraya ve taşralı ise memleketinden başka bir yere gurbete gönderilirdi. Fransızca bilenler buna " expatrié " (vatanından dışarıya gönderilme) diyorlardı.

İşitenlerin çoğu bu cezaya gülüyor ve Paşa zenginliği malı ve mülkü ile meşhur olduğundan " O nereye gitse Padişah gibi yaşar ! " diyordu.

Bayramın ikinci Cumartesi günü sabahleyin erkenden Padişahın yaverlerinden Miralay (Albay) Rauf Bey (1) Paşanın mevsim icabı ikamet ettiği Bahariye'deki (2) yalısına gelerek - Hemen Mesajeri Emperyal (3) vapuruna binip Devlet Merkezini terk etmesinin Padişahın emir ve fermanı gereği olduğunu resmen bildirmiş ve hareme gitmesine bile müsaade etmeyerek

-
- (1) Hassa Mûşiri (Hünkârın Muhafız ordusunda Mareşal) iken geçende (1909) vefat eden Rauf Paşa.
 - (2) Haliç'in sonunda, Eyub Sultan'ın Bostan İskelesi ile Silâhtar Ağa arasındadır. Fetihden Cihan harbi sonuna kadar, Istanbul'un çok gözde bir sayfiyesi idi.
 - (3) O tarihte şimdiki (1911) " Messagerie Maritime " yerine işleyen kumpanya " Messagerie Impériale " idi (Fransız Devletinin Deniz Yolları Kumpanyası).

elbiselerini ve yolculuk için gerekli öteberisini selâmlığa getirtmesini bildirerek, giydirip kayığına bindirdikten sonra Tophane açığında demirli olan Fransız vapuruna geçirmiştir.

Bu da şayialara ilâve olarak halkın ağzında dolaşıp durma-ğa başladı.

★

★ ★

Büyük ve gösterişli merasimle Bab-ı Âli'ye gönderilen Mustafa Fazıl Paşa'nın, Hatt-ı Hümayun ile kurulduğu ilân edilen Meclis-i Hazain Başkanlığından azledilmesine acaba hangi olay sebep olmuştur?

2

Bu tezkerenin yazılıp gönderildiğinin ertesi günü olan Cuma günü ki 1867 senesi Efrençi Mayıs'ının on yedisine rastlar, Fresine'nin " Bosphore " (Boğaziçi) ismindeki varupu Ziya Beyle Kemal'i hamil olduğu halde güneş doğarken Saray Burnu'nu Marmara'ya doğru dolaşıyordu.

Kemâl'in bu suretle Avrupa'ya gidişinden ne ailesi, ne babası Asım Bey haberli idi. Agâh Efendi de birlikte alınmamıştı. Suavi'nin Kas - tanonu'dan gelmesini bekleyecek sonra onunla gelecek, Ziya Beyle Kemal onları Mesina'da bekliyecekti.

Sakakini, iki Beye yetişecek kadar yol harçlığı vermişti. Ziya Beyin, geçimi sadece kesesine bakan büyücek bir ailesi başka bir deyimle, hatırı sayılır mükemmel bir dairesi vardı. Kemâl Beyin ise bir hanımı ve küçük bir kızı vardı ki onları da kendisi ile beraber babası besliyordu.

Mustafa Fazıl Paşa merhum buralarına kadar herkesi, her şeyi gayet iyi soruşturmuş, hatta ne kendisi aldanmış ne de görevlendirdiği adam başkalarını aldatmıştı. Böylece Kemal Beye on bin frank ve Ziya Beye yirmi bini evine bırakılmak üzere otuz bin frank verilmişti (1)

Perşembe günü akşam üzeri saat 11 buçukta o tarihte Fransa Sefaretinin karşısında şimdiki Karlman mağazasının yerinde bulunan " Valori" lokantasında birleşmek kararlaştırılmıştı.

(1) Bugünkü bizim paramızla

(2) İstanbul, Beyoğlu İstiklâl Caddesinde, İstanbul Sanayi Odası binasının yapıldığı yer. Z.E.

Ziya Bey, lokantanın cadde üzerindeki Cumba gibi çıkıntısında oturmuş bulunacak, Kemal'in geleceği tarafa bakacak, Kemal uzaktan Ziya Bey'i görecek.

Böylelikle güneş batana kadar orada kalınacak, evvelâ Ziya Bey yukarıdan inecek, Kemal'e hiç bakmadan kapıdan çıkacak karşı taraftaki Fransa seferatinde nihayet bulan yokuştan (1) aşağı inecek, lokantadaki Kemal ise evvelâ gözleri ile biraz sonra da kendisi Beyi izleyecek.

Bugün için gülünç sayılacak hallerden olan bu biçim bir ihtiyat, o zaman için bile aşırı bir ihtiyat sayılırdı. Fakat bu gibi iş ve hareketlerde, alışılmayan bir zamanda ilk defa bu yola baş vuranlar, ifrat ile tefritten kendilerini alamazlarsa mazurdurlar.

O tarihte İstanbul'da Fransız Sefiri Mösyö " Bourré " idi. Bu zat Napolyon'un " 3.Napolyon) Osmanlı Saltanatı nezdine gönderdiği sefirlerden Marki de Meunier'den sonra en değerlisi ve ondan sonra gelendi. Hatta de Meunier buradan Dış İşleri Bakanlığına davet ve atanmış olmasına bakılırsa, doguya gönderilmiş sefirlerin, Fransa Hükümetince son derece meziyetli kimselerden seçilip atandıkları meydana çıkmış olur. Böylelikle hem Fazıl Paşa tarafından, hem de Jean Pietri aracılığı ile talimat almış olan Mösyö Bourré ile buluşarak birlikte akşam yemeğini yemişler, ve gece saat iki buçukta kıyafet değiştirerek, yanlarında mayel vapuru denizcileri olduğu halde elçiliğin arka kapısından çıkıp Tophane İskelesinden açıkta bekleyen Bosphore gemisine geçmişlerdi.

Beylerin memuriyetlerinin bırakarak Avrupa'ya savuştuklarını, iki gün sonra bütün İstanbul halkı öğrenmişti.

(1) İstanbul, Beyoğlu İstiklâl Caddesi Nuri Ziya Sokağı

Bu gidişin gerçeğinden haberi olanlardan ise bugün (1) hayatta olarak iki kişi vardır ki biri bu satırların naçiz yazarı ben, diğeri de - ismini söylemeğe mezun olmadığım için tabiatıyla burada bildiremeyeceğim büyük ediblerden biri.

★

★ ★

Bu firar şayiasından iki gün sonra İstanbul halklığın merak uyandıran ve bizim için de gerçekten korku ve telaşa yol açan bir olay daha meydana geldi :

Muharrem'in 16 ıncı Pazartesi günü sabahleyin haber alındı ki, kapu kethudası (2) Azmi Bey ile Şakir Efendi (3), Bab-ı Seraskeri (4) memurlarından Tahsin Efendi (5) müderrislerden Hoca Velieddin ve Süleymaniyeli ilim ve irfan sahiplerinden Mehmed Efendiler, Çerrahpaşalı Salih Efendi evlerinden medreselerinden alınarak , üç anbarlı'ya götürülüp gemide tutuklanmışlar (4)

Olay gerçektir. Bu halde hepimizin başında koskaca bir tehlike dolaşıyor demektir. Reşad, Nuri ve Mehmed Beylere olayı bildirmek gerekiyordu.

(1) 1911 Haziran'ında.

(2) Saray'da görevli

(3) Karagöz gazetesi sahibi Fuad Beyfendinin babası Şakir Efendi merhumdur ki, Başkumandan Ekrem Ömer Paşa divan kâtipliği ile meşhur, zamanın ileri gelenlerinden yurtsever bir zattı. Saray memuru idi.

(4) Millî Savunma'da görevli

(5) Suriye Valisi Nazım Paşa'nın babası.

Dernal, köprü başında alış verişte bulunduğum tavukçu Karagöz'ün dükkanına giderek Beylerin geçmesini beklemeye başladım. Nasıl olsa üç arkadaştan biri oradan geçecekti. Dedğim dükkân, halen Kâni Efendi'nin ipek kumaş satan mağazasının bulunduğu yer idi ki her tarafı görebilecek mevkideydi. (1)

Yirmi dakika sonra Reşad Bey görüldü. İçeriye alarak olayı anlattım. Nuri Bey o gece Eyub'da kaynanasının evinde imiş, Saat beşte (2) Tasvir-i Efkâr matbaasına gelecekmiş, demek ki Nuri tehlikede değildi. Çünkü nerede bulunduğunu hükümet haber alamayacaktı. Fakat Mehmed Bey işte onu düşünmeye başladık. Gerçekten de biraz sonra ağır ağır yürüyen Nuri Beyin Bahçe kapısına doğru yollandığı görüldü.

(1) Bu yerler Eminönü meydanı açılırken yıkılmıştır.

(2) Saatler alaturkadır. 5 bugünkü saatle öğle vakti eder.

O günlerde yayınlanan Muhbir Gazetesi Mısır'a dair olan bu şayiayı şu fıkra ile ilân etmişti :

" Mısır Dış İşleri Müdürü olan Nubar Paşa önemli bir görevle İstanbul'a gelecekmiş.

Kendisinin İstanbul'a geleceği daha evvel gazetelerin yazması üzerine bildirilmiş, sonra da tehzib olunmuştu. Yine bu sefer gazeteler Mısır gazetelerinden alarak yazıyorlar.

Gerek rivayetlere ve gerekse yabancı gazetelerinin yazışına bakılırsa kendisi beş şey rica etmek için gelecekmiş :

- Birinci - Aziz-i Mısır Ünvanı
- İkinci - Kendisine mahsus arma ve para basma hakkı
- Üçüncü - Müjirliğe (Mareşallığe) kadar rütbe vermesi
- Dördüncü - Kendisine mahsus alâmet ve nişan vğmesi
- Beşinci - Askerinin yüz bine çıkarılması. "

— o —

Muhbir de bu fıkranın neşri üzerine - gerçek deyimile " bahs etmeğe lâayık " bile olmasa - halk efkârında bir galeyana, daha doğru deyimile büyük bir öfke ve heyecan meydana geldi. Belki de hükümet bunun farkına vardı. Belki de " Muhbir " e bu fıkrayı yine hükümet tarafından talimat almış bir adam yazdırmıştı. Ve yine ihtimalden uzak değildir ki bu fıkrayı, halk efkârına ne şekilde tesir edeceğini görüp anlamak için bir ikinci el ile gazeteye hükümet yazdırmıştır.

Bence gerçeğe en yakın olan ihtimal budur. Çünkü, fıkranın " Muhbir " neşrinden iki gün sonra, Mösyö Revelaki not defterine geçirmiş

olduğu notlarını Tasviri Efkâr yazarı Kemâl Bey'e okumak için - o tarihte Gümruk karşısında bir sarraf dükkânı idare eden ve Yeni Osmanlılar ile Sultan 5. Murad arasındaki yazışmalara (eğer tabir caiz ise) posta kutuluğu görevini yerine getiren - Penyanlı (1) Karabet Ağa'nın dükkânına gelmişti. Ertesi gün de " Mühbir " in fıkрасile beraber Tasvir-i Efkâr'da şu düşünce yayınlandı.

Y o r u m

" Bazı eyi haber alan kaynaklardan öğrendiğimize göre Mısır tarafından şimdilik resmî şekilde bir istek yapılmamıştır. Bundan sonra da yapılacağı tahmin edilemez. Çünkü değinilen isteklede bir mâna görülemiyor.

" Evvelâ çağdaş tarihlerden anlaşıldığına göre " Aziz " Mısır toprakları (Reyan) ın Maliye Nazırı idi. Halbuki büyük Mısır Vilâyetinde bulunan zevata Devlet-i Aliye makamından başbakanlık rütbesi verilmesi unvan azaltmak istenecek bir şey değildir.

" İkincisi, arma ile para basma, İslâm memleketlerinde, Saltanat makamının büyük dayanağı sayılmıştır. Bir vilâyet, tab'alıktan bütün bütün ayrılmadıkça, onları paylaşmak isteğinde bulunamaz. Hatta merhum Mehmed Ali Paşa, Devlet-i Aliyye'ye silâhla karşı koyduğu halde, yine parayı değiştirmemişti.

" Üçüncüsü, Müşirlik (Mareşallik) Devlet-i Aliye'nin en yüksek ve en son rütbesidir. Hatta Mısır veraset meselesine dair, Mehmed Ali Paşa'ya verilen yüce fermanında Mısır Valilerinin bile müşir (mareşal) payesinde bulunması belirtilmiştir.

(1)

" Yüksek Vilâyet, kendisinin anlaşma ile sahip bulunduğu bir rütbeyi nasıl diğerlerine verebilir. Bir de böyle rütbe verilmesine ne zorunluk ve çıkar vardır ki istenmeğe kalkışılsın !

Avrupaca bir takım bağımsız Devletlerin Müşir derecesinde memuru yoktur.

Merhum İbrahim Paşa'dan sonra yerine geçen zatın kötü idaresi ile (1) Mısır'ın kalkınması büyük zarara uğradı. Kendisinden sonra pamuk ekiminden halkın faydalanması umulurken olan gelen çalışmalar yalnız pamuğa yöneltilerek diğer ekimler bütün bütün ihmâl edildiğinden Mısır'ın uğradığı kıtlık ve pahalılık ve onunla beraber meydana gelen hayvan kırımını, halkı fazlasıyla güç duruma düşürdü. Devlet-i Aliye ise " Şark Meselesi "nden dolayı şiddetli bir buhran içindedir. Durum böyle iken Mısır'ın kalkınmasına ve Devletin bağımsızlık ve bütünlüğüne çalışmayıp da gereksiz ünvan ve haysiyet kazanmak için Avrupa'ya müdahale vesilesi verecek bir takım isteklere baş vurmamak, aynıyle Rumların iskenle çekişmesine benzeyeceği için akıl alır şeylerden değildir.

" Dördüncüsü, nişan bile Devlet-i Aliye'de Yüce Sultanlık makamına öz haklardandır. Bundan dolayı bu da para hakkında ileri sürülen düşüncelerden sayılır.

" Beşincisi, Mısır neden çekinir ki askerini arttırmaya mecbur olsun ! Onun korunmasına Devlet-i Âliyye'nin toprak bütünlüğü ile ilgili anlaşmalar yeterli değil midir?

(1) Abbas ve Said Paşalar

D

" Bir de araştırıcıların rivayetine göre, Mısır'da yüz bin askerın bütün malzemesi ile idaresi en az senede sekiz yüz bin kese (1) ye bağlıdır. (2) Mısır'ın normal geliri ise ancak o derecedir ki onun da 150 bin kesesi vergi, 350 bin kesesi borę alınmakla elde edilmektedir. Artan idarenin önemli işlerine harcansa bile yine o kadar askerın yarısına yetmeyeceği bellidir.

" Lourrier d'Orient " nin geçende aldığı bir telgraf bile, bu rivayeti tekzib ederek askerı arttırmak değil yarısına indirmenin kararlaştırıldığını bildiriyor. "

Bu makale halkta daha evvel meydana gelen öfke ve kaynaşmayı hayli değiştirmiştir. Ancak, bu gibi meselelerin gazetelerin diline düşmesi, Ali Paşa'nın düşünce ve tutumu ile taban tabana zıd olduğundan, o tarihte " Divan-ı Hümayun" tercumanı olan Arif Bey aracılığı ile Kemal Beye bazı ihtarlar duyurulur. Hatta gazete bırakması bile tavsiye edilir.

Kemal Bey tarafından ilk ağızda verilecek bir cevaz bulunamadığından tabii olarak susmakla yetinilmiştir. Üç gün sonra " Muhbir " gazetesi kapatılır; bu kapatılma zerine " Tasvir-i Efkâr " da " Muhbir sahibinin açıklanan bildirisi ile Tasvir'in düşünceleri ve yine o nushada Reşid Paşa'nın dilini taklid ederek " şark Meselesi " başlığı ile neşredilen makale ile Ali Paşa'nın hiddetini, Kemal Bey'in yazı yazmaktan yasaklanması hakkındaki düşüncelerini icrasına sebep olmuştur.

" Muhbir " gazetesinin resmî tatil bildirisinin altına yazıp özel sayı ile yayınladığı yorumlar, o tarihe kadar görülmüş Şeylerden değildi. Bundan dolayı, ilk defa böyle bir bildiri yayınlamak o zamanı yaşamış olanlar arasında hayli cesarete bağlı hallerden olduğu tasdik olunur.

(1) Bir kese, içinde belirli bir miktar altın veya gümüş olan parayı ifade eder. Bu esas, bütçe hazırlanmasında 1862 ye kadar birim olarak uygulanmıştır.

(2) Ebuzziya, o tarihte (Mayıs 1911) de düştüğü notta 800.000 keseyi 4 milyon İngiliz lirası olarak hesaplamıştır.

Bildiri :

" İşbu resmi yazıyı saat beşte aldım. Halbuki bugünkü gazetem her zamanki gibi evvelce çıkarılmış ve bir azı dağılmıştı. Emir gelince durdurdum. Bu sebepten bugünkü sayıdan okurlarımızın pek çoğuna verilemeyeceğinden, mazur görülerek bağışlamalarını rica ederim.

Her ne kadar dünyanın en adaletli yerlerinde bile bir matbaayı haklı olarak kapatmak hükümetlerin ellerindedir, Fakat yukarıda yazılı müzekerede bildirilen " zihinleri bulundurma ve uydurmalar " ne gibi şeylerdir? ; ve " Muhbirin " hangi sayısında yazılmıştır. Okurlarımız ve hamiyet sahibi kimseler tarafından olsun bildirilse ! Bundan böyle gazetemizi bu çeşit kapatmak kararına uğramazdık.

Muhbir Devleti Aliyye'nin ve Osmanlı milletlerinin eyilğini ister. Osmanlı gazetesi olduğu için, hakkında Devlet kanunu ile bu yolda hüküm uygulandığını ve bir ay müddetle kapandığını okurlarımıza bildiririm ve bu müddet içinde okurlarımızı havadissiz bırakmamak için derhal bir Türk gazetesi ile anlaşma yapacağım ve ileride Hükümete haklarımı korumak yolunda bazı düşüncelerimi de bildireceğim.
Fi 3 Zilkada, Sene 83. Filip

Tasvir-i Efkâr'ın Görüşü

" Muhbir kapatılma sebebi olan maddeler, resmî tezkerede belirli olmadığı için bu hususta yoruma girişemeyiz ve Muhbir'in bu yönde olan düşüncelerine katılmayız. Şu kadar ki, her gazete " Matbuat Nizamnamesini " hayatına kefil bilmekle onun uygulanmasından hepimiz hissedarız.

Bu kapatılmanın yapılaş şekli bizce de bazı düşüncelere yol açtı. Fakat " Muhbir'in " imtiyaz sahibi, ileride haklarını arayacağını bildiriyor. " Biz de onu bekliyoruz. "

★

★ ★

Bu yorum " Muhbir" in bildirisine kıyasla hiç hükmündedir. Hatta Kemal Bey, ileri sürülen adi düşünceleri hoş karşılamadığı için " Muhbir'in, bu konuda olun fikirlerine katılmayız " demiştir. Bu cümleyi o zaman hepimiz tenkid etmiştik. Çünkü nasıl olsa her birimiz Kemal'dan onar on ikişer yaş küçük olduğumuzdan, hamiyetten kaynaklı kan bizlerde daha kuvvetli idi. Bu kuvvet ise inceden inceye düşünme kabiliyetimizi önlüyordu. " Bildiri " ile " Tasvir-i Efkâr'ın yorumları " 465 sayılı ve 28 Şubat tarihli nüshasında basılmıştır. "Mertesiasında ise basımı belirsiz bir süre için, belirsiz bir had ile sınırlanmış olan, 8 Zilkade 1283 tarihli " Kararname-i Âli " (Yüksek kararname) ilân olundu. Bu ise sanın'ın dilini felce uğratan bir illet idi. Artık bundan sonra dimağın çalışması hükümsüz kalacaktı. Çünkü fikrini bildirme imkânı bir kayitle bağlı olduktan sonra, düşünmekten ne fayda umulabilir? Bu beklenmedik darbeyi, başka bir haber kovalad. O da " Suavi " nin tutularak zabtiye nezaretinde tutuklanmasıdır. Daha garibi Suavi' o gece, zabtiye muavini olan nurliva Asım Paşa'nın Hoca Hanında ikamet ettiği konağında misafir bulunuyordu (1). Halbuki Paşa'nın bu tevkifte ilişkisi şöyle dursun, haberi bile yoktu. Zira Asım Paşa o tarihte yaşça genç olduğu gibi, düşüncesiyle de hürriyet taraftarlarının ileri gelenlerinden sayılanlardan bulunarak, mevcut idarenin aleyhinde bulunuyor, ve görüşüp dostluk kurduğu kimseler hürriyet fikirleri ile tanınmış kişilerdi. Konağı ise Suavi Efendi'nin devamlı meskeni gibi idi.

(1) Bu Asım Paşa, Suriye Valiliğinde vefat eden Müşir Asım Paşa merhumdur ki, bu olaydan altı ay sonra Yeni Pazar Kumandanlığı ile İstanbul'dan uzaklaştırılmış idi.

Suavi o tarihte başına kocaman bir sarık taşır ve temizliğe pek fazla düşkün olduğundan, iki sarığından birini her gün münavebe ile sarmacı âdet edindiği için, bu sarıklar Paşa'nın konağında yıkanıp ütülenerek hocaya verilirdi. Bu sebeple Suavi, Paşa'nın evinde oturur sayılırdı. Hatta kendisine bir de oda ayrılmıştı.

Bizim için duyulması endişe veren bu yeni haberi ertesi sabah Tasvir-i Efkâr matbaasında öğrenmiştik.

Tasvir-i Efkâr matbaası, o tarihte henüz mevcut olan " bahçe kapu" sunun üzerinde uzunlamasına kârgir bir daireden ibaret idi, ki ondan evvel " Tercüman-ı Ahval " gazetesi o dairede yayınlanırdı. Bundan ötürü Kemal'in birer peyki sayılan gençler orada etrafını alır, orada fikir tartışmaları yapılırdı. Hatta ahbablarına bile buluşmak için orasını bildirirlerdi. Daimî devam edenler Ayetullah Bey, Reşad Bey, Nuri Bey, Musullu Sami Efendi, küçük Faik Bey, Asım Bey, tercüme odası memurlarından Rifki Efendi idiler.

Ben ise sabahtan akşama kadar vaktimi orada geçirirdim. Çünkü o tarihte, mektebe gidecek bir yaştan beri, - kâtiplerinden bulunduğum Maliye Nezareti mektubî kalemime - " kendi bazen gelir ama adı gelmez kaleme " misrainsı gerçek anlamı ile tasdik ettirdiğimden - hemen ayda bir kere uğramazdım. Hatta o günlerde kurulmuş olan " esham-ı umumiye emaneti takrirat kalemi " (1) ne bir zatın yardım ve kayırması neticesi olarak memur edilmiş olduğumdan bile haberim yoktu. Çünkü benim için baş sokulacak ve geçilecek yer, sığınak ve mektep Tasvir-i Efkâr matbaası idi.

(1) İç borçlar (dahilî istikraz) kuponları evrak kalemi

Bu sırada Kemal geldi. Olay anlatıldı, konuşuldu. Herkes birer düşünce ve yorum bildirdi. Nihayet Suavi'ye bazı talimat verilmek kararlaştırıldı. Kamel eline kalemi alarak hemen bir sigara kâğıdı büyüğünde ince bir kâğıda beş on satır yazarak ve on onbeş defa katlayarak bana verdi. Ben kâğıdı yüzüğümlle parmağımın arasına sıkıştırdım. Aldığım sözlü talimata göre bir tehlikeye maruz olduğumu his eder etmez kâğıdı ağzıma atıp yutacaktım. İşte talimatın o kadar ince bir kâğıd üzerine yazılmasının sebebi bu idi.

O tarihte zabtiye nezareti şimdiki postahane binasının bulunduğu yerde idi. Derhal nezarete gittim. Suavi ile görüşmek istediğimi ahbablardan bir müfettişe söyledim. Müfettişden aldığım cevap, Suavi Efendi'nin sabahleyin erkenden Kastamonu'ya gönderilmek üzere vapura bindirilmiş olduğunu öğrenmekten ibaretti.

Bu olaydan iki gün sonra da bir Cumartesi akşamı matbaada merhum Ayetullah, Reşad ve Nuri Beylerle Kemal Beyi bekliyorduk. Bab-ı Ali'nin protokol hademelerinden biri elinde bir memurluk tayini pusulası ile içeri girerek pusulayı uzattı. Tabii ne olduğunu anlamak için yüksek sesle okudum. Ne garip hal !

Birdenbire dürdümüzde anlayamadık. Fakat bir an sonra birbirimize: Nasıl Kemâl ? Nasıl muavinlik ? demeğe başlamıştık. Çünkü pusulada şöyle yazılı idi:

" Bab-ı Ali Tercüme Odası kıymetli memurlarından Sayın Kemal Bey Efendiye ikinci rütbe birinci sınıf mütemayizi (1) ile Erzurum Vilâyeti Vali Muavinliği verilmiştir. " (2)

(1) Sivillere mahsus bir borem derecesi ki askerde Albay derecesine eşitti.

(2) Teskerenin metni: " Bab-ı Ali Tercüme odası hulefasından mütehayyızanından izze lû Kemal Bey Efendiye rütbei saniye sınıfı evvel mütemayizi ile Erzurum Vilâyeti Vali Muavinliği tevcih buyurulmuştur.

Demek ki Suavi Kastamonu'ya sürgün ediliyor, Kemal Bey memuriyete tayin yolu ile uzaklaştırılıyordu. Ertesi günü de Meclis-i Vâîâ (1) üyesi Sayın Ziya Bey (Paşa) Efendi hazretleri Kıbrıs mutesarıflığına tayin " buyuruluyordu.

(1) Islahat hareketlerinin gerektirdiği yeni kanun ve nizamları hazırlayan, memurları muhakeme eden meclis.